

การศึกษาว่าราชการกับศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู
LIBRARY TRAINING OF AGENCIES UNDER THE SUPERVISION
OF THE TEACHER TRAINING DEPARTMENT,
MINISTRY OF EDUCATION

โดย

นางสาวไข่มุกข์ บิลินทะ เลข ป.ม. , น.บ. , อนุ บร.

วิทยานิพนธ์นี้

เป็นส่วนประกอบการศึกษาคำแนะนำเป็นปริญญาโท
ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๐๘

000215

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนประกอบการศึกษาตามระเบียบปริญญามหาบัณฑิต

.....

กณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

ศิริโชค วิเศษรัตน์
.....

ประธานกรรมการ

ศิริโชค วิเศษรัตน์
.....

กรรมการ

ศิริโชค วิเศษรัตน์
.....

กรรมการ

อาจารย์บุญควบคุมงานวิจัย อาจารย์รัฐจวน อินทรกำแหง

วันที่ เดือน พ.ศ.

กรมการฝึกหัดครูจัดให้มีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นครั้งแรกเมื่อปีการศึกษา ๒๕๐๐ ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ใช้ชื่อวิชาว่า Know Your Library

ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๐๑ ได้ขยายการสอนขึ้นในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) ใช้ชื่อวิชาว่า "การจัดและใช้ห้องสมุด เป็นวิชาเลือกเสรี ไม่ใช่วิชาบังคับ และได้จัดเป็นวิชาบังคับในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) ในปีการศึกษา ๒๕๐๔ ใช้ชื่อวิชาว่า "บรรณารักษศาสตร์"

นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีหลักสูตรการอบรมเพื่อการศึกษาในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน (อ.ศ. ร.) วิชาชุด ป. กศ. ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ และวิชาชุดประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ส่วนการคอนวินาชุด ป. กศ. วิชาเริ่มเมื่อปีการศึกษา ๒๕๐๖

ในปีการศึกษา ๒๕๐๔ ได้ขยายการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ต่อจากนั้นปริญญาตรี หลักสูตร ๑ ปี ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และจะขยายถึงชั้นปริญญาโททางการศึกษา สาขาบรรณารักษศาสตร์ หลักสูตร ๒ ปี ในปีการศึกษา ๒๕๐๕ ณ สถาบันการศึกษาแห่งนี้อีกด้วย

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่าการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูในประเทศไทยเพิ่งจะเริ่มในระยะ ๑๐ ปีที่เเอง และเป็นการช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนบรรณารักษะโรงเรียนไ้มาก จากการศึกษาวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ปรากฏว่า ถ้าได้มีการปรับปรุงแก้ไขการสอนและการศึกษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้นแล้วจะเป็นการพัฒนาการศึกษาวิชาให้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขให้แก่อาจารย์ผู้สอน ควรเป็นผู้มีวุฒิจานบรรณารักษศาสตร์และจัดให้มีจำนวนเพียงพอ หลักสูตรควรจัดให้เหมาะสมกับความต้องการและสอดคล้องกับเวลา และควรมีโอกาสให้นักศึกษาได้มีเวลาฝึกหัดการใช้ของสมุดและฝึกงานภาคปฏิบัติด้วยควรมีสถานที่โอบุ้เฉพาะสำหรับใช้สอนวิชานี้ และควรเตรียมอุปกรณ์การคอนให้พร้อมทั้งเครื่องใช้และตำราประกอบ การเก็บเอกสารสอน เป็นต้น.

คำนำ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยความกรุณาของ อาจารย์
รัฐจวน อินทรกำแหง อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์แมนมาลี ชวลิต อาจารย์สุทธิลักษณ์
อำพันวงศ์ และอาจารย์วที นัยพินิจ ผู้ไต่กรุณาแนะแนวทาง ให้ความคิดเห็น ใ
คำราและเอกสารประกอบการค้นคว้า ตลอดจนสละเวลาอันตรวและแก้ไขวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังได้รับความร่วมมือจากบรรดาอาจารย์บรรณารักษ์
ของสถานศึกษาฝึกหัดครูที่ไต่กรุณาช่วยเหลือขอความในแบบสอบถามโดยเรียบร้อย
และรวดเร็ว ซึ่งเป็นการช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับทราบข้อมูลอันมีประโยชน์ต่อการเขียน
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอันมาก และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดของสถาบันที่มีนามต่อไปนี้ยัง
ไต่กรุณาอำนวยความสะดวกในข้าพเจ้าใ้หาศึกษาค้นคว้าตามความตวงการ คือ
ห้องสมุดของ :-

ดุสิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยาลัยครูจันทร เกษม

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสาเมิตร

ศาลาอเมริกัน

ศูนย์วิจัยการศึกษา

สถาบันการศึกษานานาชาติ (Institute of International
Education)

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู

ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอแสดงความขอบพระคุณต่อบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่
ของสถาบันต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย.

Prasert P. P. 1957

สารบัญ

หน้า

บทกัณฑ์	ก
คำนำ	ง
รายการตารางประกอบ	ฉ
รายการแผนภูมิประกอบ	ญ
บทนำ	จ
- วัตถุประสงค์ของการสำรวจวิจัย	๑
- ประวัติการฝึกหัดครู	๓
- ขอบเขตของสถานศึกษาฝึกหัดครูที่จะทำการสำรวจวิจัย	๓๖
- ผลที่จะได้จากการสำรวจวิจัย	๓๗
- วิธีที่ใช้ในการสำรวจวิจัย	๓๘
- วิธีทำการสำรวจวิจัย	๓๙

บทที่

๑	ความสำคัญของห้องสมุดและความจำเป็นที่ต้องมี การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู	๔๐
-	ความสำคัญของห้องสมุด	๔๐
-	ความจำเป็นที่ต้องมีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในระดับฝึกหัดครู	๔๔
๒	ความเป็นมาของวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู	๕๕
-	ระดับ ม.กศ. และ พ.ม.	๕๖
-	ระดับ ป.กศ. และ ป.กศ. ชั้นสูง	๖๙

บทที่	หน้า
- ระดับวิทยาลัยวิชาการศึกษา	๗๗
๓ หลักสูตรการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู ในต่างประเทศ	๘๒
- ประเทศสหรัฐอเมริกา	๘๒
- ประเทศอิหร่าน	๘๘
- ประเทศมาเลเซีย	๘๘
- สรุปการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับ ฝึกหัดครูในต่างประเทศ	๑๐๑
๔ หลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูในประเทศไทย ..	๑๐๔
- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา บรรณารักษศาสตร์	๑๐๔
- หลักสูตรวิชาชุดครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ตามระเบียบว่าด้วยการสอบวิชาชุดครู พ.ศ. ๒๕๐๕ - วิชาบรรณารักษศาสตร์	๑๐๗
- หลักสูตรวิชาชุดครูมัธยม ตามระเบียบว่าด้วย การสอบวิชาชุดครู พ.ศ. ๒๕๐๕ - วิชาบรรณารักษศาสตร์ ..	๑๐๘
- หลักสูตร Know Your Library ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ปทุมวัน บางแสน	๑๑๓
- หลักสูตรปริญญาโทในทางบรรณารักษศาสตร์ (หลักสูตร ๒ ปี) วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร	๑๑๕
- หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะ วิชา บรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ..	๑๑๖
- สรุปผลของหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในประเทศไทย	๑๑๗

บทที่

หน้า

๕	วิเคราะห์แบบสอบถาม	๑๖๙
	- ความมุ่งหมาย	๑๖๙
	- จำนวนแบบสอบถาม	๑๗๑
	- ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๗๓
	- ตัวอย่างแบบสอบถาม	๑๘๔
๖	โครงการเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรในระดับฝึกหัดครู	๑๘๙
	- หลักสูตรประกาศนียบัตรครุฑุบรณารักษ์ (หลักสูตร ๒ ปี)	๑๘๙
	- วัตถุประสงค์	๑๙๐
	- ทัศนคติของผู้เข้าศึกษา	๑๙๐
	- วิชาที่ต้องศึกษา	๑๙๑
	- รายละเอียดประกอบหลักสูตรประกาศนียบัตร ครุฑุบรณารักษ์ (หลักสูตร ๑ ปี)	๑๙๒
	- ตัวอย่างตารางสอน (สำหรับผู้ที่ไม่มีวุฒิศึกฎุ)	๑๙๔
๗	บทสรุปและขอเสนอแนะ	๑๘๒
ผนวก	ก.	๑๙๑
ผนวก	ข.	๑๙๒
ผนวก	ค.	๑๙๓
ผนวก	ง.	๑๙๔
ผนวก	จ.	๑๙๖
ผนวก	ฉ.	๑๙๗
ผนวก	ช.	๒๐๖

๓
๔
หน้า

ผนวก ข.	๑๐๘
ผนวก ค.	๑๑๒
บรรณานุกรม	๑๒๖

รายการตารางประกอบ

ตาราง	หน้า
๑ ข้าราชการกรมการฝึกหัดครูไปศึกษาและดูงาน ณ ต่างประเทศ ปีการศึกษา ๒๕๐๖	๒๓
๒ จำนวนอาสาสมัครอเมริกันที่ช่วยทำการสอน ณ สถานฝึกหัดครู กรมการฝึกหัดครู	๒๔
๓ สถิติปริมาณครูที่ไม่มีวุฒิทางครู	๓๕
๔ สถิติการอบรมเพื่อการศึกษาาระหว่างปีภาคเรียน ในฤดูร้อน วิชาบรรณารักษศาสตร์ ชุค ป. กศ.	๖๑
๕ สถิติการอบรมเพื่อการศึกษาาระหว่างปีภาคเรียน ในฤดูร้อน วิชาบรรณารักษศาสตร์ ชุค ป. ม.	๖๑
๖ ผลการสอบไล่วิชาชุค ป. กศ. หมวด ค. ปีการศึกษา ๒๕๐๖ - ๒๕๐๘	๖๓
๗ ผลการสอบไล่ของวิชาชุค ป. กศ. หมวด ค. คิคเป็น รอยละ ปีการศึกษา ๒๕๐๖ - ๒๕๐๘	๖๗
๘ รายชื่อสถาบัน สถานที่ตั้งของสถาบันที่เปิดสอนวิชา บรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูในประเทศสหรัฐอเมริกา ...	๘๖
๙ ปีเริ่มการเปิดสอบวิชาการจักและใช้ห้องสมุด และ ความสนใจในการสอนของวิทยาสัยครู ๑๓ แห่ง	๑๒๔

ตาราง	หน้า
๑๐ จำนวนนักศึกษาที่เรียนวิชาการวัดและไชห้องสมุด ของสถาบันฝึกหัดครูระดับ ป. กศ. ชั้นสูง ๑๓ แห่ง	๑๒๘
๑๑ จำนวนนิสิตที่ได้รับการศึกษาหลักสูตร Know Your Library ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร	๑๓๐
๑๒ จำนวนนิสิตที่ศึกษาหลักสูตรพิเศษของวิทยาลัย วิชาการศึกษา ประสานมิตร	๑๓๑
๑๓ จำนวนนักศึกษาที่ศึกษาหลักสูตร Know Your Library ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร	๑๓๒
๑๔ จำนวนนักศึกษาที่ศึกษาหลักสูตร Materials in the Field of Education ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร	๑๓๓
๑๕ จำนวนนิสิตและนักศึกษาที่เรียนหลักสูตร Know Your Library ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน และบางแสน	๑๓๔
๑๖ จำนวนสถาบันที่สอนเน้นความสำคัญของแต่ละ หัวข้อวิชา	๑๓๖
๑๗ วิธีการสอน	๑๓๘
๑๘ รายละเอียดประกอบหลักสูตรประกาศนียบัตรครู บรรณารักษ์ (หลักสูตร ๑ ปี)	๑๕๒
๑๙ ตัวอย่างตารางสอน (สำหรับผู้ที่ไม่มีวุฒิกู)	๑๗๔

รายการแผนภูมิประกอบ

แผนภูมิที่	หน้า
๑ สถานศึกษาฝึกหัดครู	๓๑
๒ ผลการสอบไล่วิชาชุด ป.กศ. หมวด ก. ปีการศึกษา ๒๕๐๖	๖๔ ก
๓ ผลการสอบไล่วิชาชุด ป.กศ. หมวด ก. ปีการศึกษา ๒๕๐๗	๖๕
๔ ผลการสอบไล่วิชาชุด ป.กศ. หมวด ก. ปีการศึกษา ๒๕๐๘	๖๖
๕ ก - ค เปรียบเทียบผลการสอบไล่คือเป็นอัตราร้อยละ วิชาชุด ป.กศ. หมวด ก. ปีการศึกษา ๒๕๐๖ - ๒๕๐๘	๖๘
๖ เปรียบเทียบการสอนตามความสำคัญของแต่ละ หัวข้อวิชา	๑๓๗
๗ แสดงปริมาณการใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ	๑๓๘

บทนำ

วัตถุประสงค์ของการสำรวจวิจัย

นับตั้งแต่กรมการฝึกหัดครูได้จัดวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นวิชาเลือกเสรี (เลือกตามความถนัดและความสนใจ) ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ในปีการศึกษา ๒๕๐๐ และเป็นหลักสูตรบังคับในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ในปีการศึกษา ๒๕๐๘ นี้แล้ว ปรากฏว่าสถาบันการศึกษาฝึกหัดครูทั้ง ๒ ระดับ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคซึ่งมีอยู่ ๒๗ แห่ง มีเพียงโรงเรียนฝึกหัดครูสกลนครแห่งเดียวที่ยังไม่มีการเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เนื่องจากสถานศึกษาฝึกหัดครูแห่งนี้เพิ่งจะเปิดการสอนในปีการศึกษา ๒๕๐๘ นี้เอง ซึ่งคาดว่าคงจะสามารถวัดการสอบวิชานี้ได้ในปีการศึกษา ๒๕๐๘

ในการสอนวิชาต่าง ๆ ให้ได้น่าสนใจ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ อาทิ ครูผู้สอนต้องมีความรู้ในวิชานั้น ๆ เป็นอย่างดี มีอุปกรณ์การเรียนการสอนพร้อมเพียง วิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาใหม่ในหลักสูตรระดับฝึกหัดครู จึงย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนการสอนไม่ได้อรรถประโยชน์สูงสุด ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูมีอยู่หลายประการดังนี้

หลักสูตร ในระยะแรกที่มีการจัดให้วิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นวิชาเลือกเสรีในหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) ในปีการศึกษา ๒๕๐๐ นั้น ไม่ปรากฏว่ามีรายละเอียดของหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นหน้าที่ของอาจารย์บรรณารักษศาสตร์กำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบายของแต่ละสถานศึกษาขึ้นเอง ฉะนั้นจึงมีรายละเอียดที่ต่างแตกต่างกันไปตามความึกเห็นของแต่ละคน มีความเน้นหนักความสำคัญของเนื้อหาวิชาต่างกัน ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๐๘ ได้จัดวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา แต่ก็ยังปรากฏว่าแม้ได้

ประวัติการฝึกหัดครู

การฝึกหัดครูของกรมการฝึกหัดครู

โรงเรียนฝึกหัดครูได้เริ่มตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ที่โรงเรียนเค็ก หรือ สถานสายสวสีภิรมย์^๑ (โรงเรียนสายสวสีสังฆคาร หรือ โรงเรียนเบญจมราชูทิศในสมัยต่อมา)^๒ ชื่อโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ อยู่ในสังกัดกรมศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนฝึกหัดครูแห่งนี้ทำการสอนระดับฝึกหัดครูประถม กำหนดเวลาเรียน ๒ ปี เมื่อแรกตั้งมีนักเรียน ๓ คน อาจารย์ใหญ่คนแรกเป็นชาวอังกฤษ ชื่อ ซี. เอ็ม. กรีนรอด (C.M. Greenrod) อาจารย์ใหญ่คนที่สองและคนที่สามเป็นชาวอังกฤษเหมือนกัน ชื่อ เออร์เนสต์ ยัง (Earnest Young) และ คับบิว. ซี. จอห์นสัน (W.C. Johnson) สำหรับ คับบิว. ซี. จอห์นสัน ยังได้เป็นที่ปรึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการฝึกหัดครูของไทยในระยะแรกเริ่มอีกด้วย^๔ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์แห่งนี้เป็นโรงเรียนรัฐบาล ประเภทเกินเรียน การเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ขึ้นที่

^๑ นันทนา นัจจะนันท์ "การปรับปรุงการฝึกหัดครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๐๐) หน้า ๔

^๒ บุญเจือ อองคประดิษฐ์ ประวัติโรงเรียนฝึกหัดครู (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) "การศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย" ฉบับที่ ๑ โรงพิมพ์บรรณาร ๒๕๐๕) หน้า ๑

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ คือ กระทรวงธรรมการ (เดิม)

^๔ นันทนา นัจจะนันท์ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓ - ๔

โรงเรียนเด็กเพราะที่โรงเรียนเด็กเป็นโรงเรียนเบื้องต้นอยู่แล้ว นักเรียนฝึกหัดครู
จะได้อาศัยเป็นโรงเรียนสาธิตด้วย^๕

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์นี้ย้ายไปอยู่ที่ตึกแมนฉวมิตร
วัดเทพศิรินทราวาส (ที่ตั้งตึกแมนศึกษาสถานโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ในปัจจุบัน)
เรียกชื่อว่า โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ และตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้
ขยายหลักสูตรถึงชั้นฝึกหัดครูมัธยม

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูอีก
แห่งหนึ่งที่โรงเรียนราชวิทยาลัยเก่า (บ้านสมเด็จเจ้าพระยา คือโรงเรียนศึกษา
นารีในปัจจุบัน)^๖ เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก ทำการสอนตามหลักสูตร
ครุมูล รับนักเรียนจากต่างจังหวัดเท่านั้น เพื่อจะได้ไปเป็นครูตามจังหวัดต่าง ๆ

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้ย้ายไปรวมกับโรงเรียน
ฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์ฝั่งตะวันตก^๗ เปลี่ยน

^๕ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล)
โครงการศึกษาที่ไกรราชขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ หมวด ๔ ว่าด้วยโรงเรียนพิเศษ
อ้างถึงใน บุญเจือ อภิประคิษฐ์ หน้า ๒

^๖ บุญเจือ อภิประคิษฐ์ เรื่องเดียวกัน หน้า ๗

^๗ บำรุง กลัดเจริญ :: ประวัติการฝึกหัดครูของประเทศไทย :: ในกรม
การฝึกหัดครู หน่วยศึกษานิเทศก์ สรุปผลการวิจัยทางการศึกษาของสถาน
ฝึกหัดครู สังกัดกรมการฝึกหัดครู และบทคัดย่อจากวิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร รวบรวมโดยศึกษานิเทศก์
ฝ่ายวิจัยและวิชาการ พระนคร ๒๕๐๖ หน้า ๕๖ (พิมพ์อักษราเนา)

เป็นโรงเรียนประจำ รับนักเรียนทั้งต่างจังหวัดและในพระนคร หลักสูตร ๒ ปี
 ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ เริ่มมีการฝึกหัดครูมูลในส่วนภูมิภาค เป็น
 โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรมณฑล ซึ่งในสมัยต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียน
 ฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัด ในปีเดียวกันนี้เองได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อ
 โรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์ฝั่งตะวันตกเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู และรวมเข้าสังกัด
 เป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ซึ่งมีประกาศตั้งขึ้นในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓
 แต่การงานยังคงอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงศึกษาธิการตามเดิม

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ โรงเรียนฝึกหัดครูย้ายจากสถานที่เดิมไปเรียนที่
 วังใหม่ ตำบลปทุมวัน (กรีฑาสถานแห่งชาติในปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถม
 กสิกรรมขึ้นที่ตำบลปทุมวัน พระนคร โรงเรียนฝึกหัดครูนี้มีการโยกย้ายสถานที่
 หลายแห่งเหมือนกัน ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ย้ายไปอยู่ที่พระประโทน จังหวัดนครปฐม
 ปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ย้ายไปอยู่บางสะพานใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปี พ.ศ. ๒๔๖๔
 ได้ย้ายไปอยู่ที่ทับทิมทอง จังหวัดสระบุรี และในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ย้ายไปอยู่ที่โนนวัด
 จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมนี้ได้เลิกตั้งไปหลังจาก
 เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วไม่นานนัก

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งการฝึกหัดครูหัตถกรรม
 วิชาจักสานและครุฑวาดเขียนขึ้นที่โรงเรียนเพาะช่าง ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา
 ขึ้นในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เรียกว่าโรงเรียนพลศึกษากลาง

ระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ม.ป.ท. ๒๔๕๙) หน้า ๒๑

และในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมพาณิชยการขึ้นที่โรงเรียนพาณิชยการ พระนคร โรงเรียนนี้เล็กลงไปพร้อมกับโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ นี้เองได้มีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงเป็นแห่งแรกขึ้นที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย (ได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า "โรงเรียนเบญจมราชาลัย" เปิดทำการสอนตั้งแต่วันที่ ๑๐ มิถุนายน ค.ศ. ๒๔๕๖) เป็นโรงเรียนประจำ รับนักเรียนจากต่างจังหวัด สอนตามหลักสูตรฝึกหัดครูมูล และฝึกหัดครูประถมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาดงกรณ์ และได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ แต่เปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑

ในปีเดียวกันนี้เองโรงเรียนฝึกหัดครูเดิมซึ่งตั้งอยู่ที่วังใหม่ ตำบลปทุมวัน และขึ้นอยู่ในสังกัดเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลง คือ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ มีพระบรมราชโองการประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นกรมมหาวิทยาลัย โรงเรียนข้าราชการพลเรือนทุกแผนกขึ้นกับกรมนี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงย้ายการฝึกหัดครูจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาขึ้นอยู่ในกรมศึกษาธิการ แผนกกรบวิสามันท์ศึกษา (เดิม) เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ฝึกหัดครูมูลและฝึกหัดครูประถมไปตั้งที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศ เรียกโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ ส่วนฝึกหัดครูมัธยม

^๕ กรมศึกษาธิการ ระเบียบการโรงเรียนเบญจมราชาลัยฝึกหัดอาจารย์
ฝ่ายสตรี (ม.ป.ท. ๒๔๕๖) หน้า ๑

สหบทเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์และ
โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา

โรงเรียนฝึกหัดครูมูลและครูประถมตั้งอยู่ที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศจนถึง
ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ จึงได้ย้ายไปตั้งที่พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูพระราชวังสนามจันทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ย้ายกลับ
เข้ามาในจังหวัดพระนคร มาตั้งที่กองพันทหารราบที่ ๖ ถนนศรีอยุธยา หลังวัง
ปารุสกวัน เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูประถมศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้ย้าย
ไปตั้งอยู่ที่วังจันทร์เกษม เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร
เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ต่อมาได้ย้ายจากวังจันทร์เกษมไปตั้งอยู่ที่ถนนแจ้งวัฒนะ
อำเภอบางเขน ใกล้วัดพระศรีมหาธาตุตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ จนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับฝึกหัดครูมัธยมที่สหบทเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยโรงเรียน
มัธยมวัดเทพศิรินทร์และโรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคานั้นได้โอนไปให้จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิด
แผนกฝึกหัดครูมัธยมขึ้นในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ รับผู้ที่สำเร็จมัธยม
ปีที่ ๘ หรือสำเร็จประโยคครูประถมปีที่ ๒ กำหนดเวลาเรียน ๓ ปี สองปีแรก
เรียนในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แล้วเรียนต่อแผนกฝึกหัดครูอีกปีหนึ่ง
จบแล้วได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมแผนกอักษรศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์
ตามที่เรียนมา

นอกจากรัฐบาลจะเป็นผู้จัดการฝึกหัดครูมูลและฝึกหัดครูประถมแล้ว ยังมี
โรงเรียนราษฎร์อีก ๓ แห่งที่จัดการฝึกหัดครูประถม รับนักเรียนสำเร็จชั้นมัธยมปี
ที่ ๖ หลักสูตร ๓ ปี โรงเรียนราษฎร์ทั้ง ๓ แห่งนั้นได้แก่ โรงเรียนวัดนา
วิทยาลัย โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ และโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ ต่อ
มารัฐบาลพิจารณาเห็นสมควรว่า การฝึกหัดครูนั้นควรอยู่ในความรับผิดชอบของ
รัฐบาลแต่ฝ่ายเดียว จึงการกำเนินงานการฝึกหัดครูประถมของโรงเรียนราษฎร์
ทั้ง ๓ แห่งนี้จึงจำต้องเลิกกันไปตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๗

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เปิดการฝึกหัดครูในส่วนภูมิภาคที่จังหวัดนครปฐม
อุตรดิตถ์ และ อุทัยฯ ปัจจุบันคือ โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม โรงเรียน
ฝึกหัดครูอุตรดิตถ์ และ โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูอุทัย^{๖๐}

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมแบบสหศึกษาขึ้นที่
โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์ (ฝึกหัดครูมัธยมเดิมที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
แห่งเดียว) นักเรียนชายอยู่ประจำที่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ประมาณ
๒ สัปดาห์ ค่อยย้ายไปพักที่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนคร^{๖๑} นักเรียนหญิง
อยู่ประจำที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้
ย้ายไปตั้งอยู่ในบริเวณหลังกระทรวงศึกษาธิการ (ที่ตั้งสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา
ในปัจจุบัน) ตั้งแก่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมเป็น
วิทยาลัยครูจันทร์เกษม และย้ายจากสถานที่เดิมไปอยู่ที่ ซอยสังฆะวิเศษ ๒
ตำบลลาดยาว อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ นี้ นอกจากตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูแบบสหศึกษาขึ้นแล้ว
ยังได้เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์ คือโรงเรียน
ฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลัยลงกรณ์ในปัจจุบัน และที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่ง
ต่อมาเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ นอกจากนี้
ยังได้เปิดแผนกอนุบาลที่โรงเรียนการเรือนพระนครด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เปิดชั้นฝึกหัดครูหญิงที่จังหวัดสงขลา ปัจจุบัน คือ
โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูสงขลา

^{๖๐}กรมการฝึกหัดครู กองโรงเรียนฝึกหัดครู แบบสำรวจเกี่ยวกับ
วิทยาลัยครูและโรงเรียนฝึกหัดครู ๒๕๐๒ หน้า ๑

^{๖๑}จดหมายจาก น.ส. ลำภูศรี เอี่ยมโสภาส นักเรียนรุ่น ๑ เลข
ประจำตัว ๑ ของโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมแห่งนี้ เมื่อ ๕ มีนาคม ๒๕๐๘

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นระยะเวลาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เปิดสอนชั้นฝึกหัดครูตามภูมิภาคหลายแห่ง คือ เปิดฝึกหัดครูประถมสตรีที่จังหวัดสงขลา ฉะบือ อุดรธานี อุบลราชธานี และพิษณุโลก ฝึกหัดครูประถมชายเปิดที่จังหวัดเพชรบุรี พระนครหรืออยุธยา นครสวรรค์ อุดรธานี และมหาสารคาม ในปัจจุบันไคยกฐานะเป็น วิทยาลัยครูสงขลา วิทยาลัยครูเทพสตรี (จังหวัดฉะบือ) วิทยาลัยครูอุดรธานี วิทยาลัยครูอุบลราชธานี วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม (จังหวัดพิษณุโลก) โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรี โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพระนครหรืออยุธยา โรงเรียนฝึกหัดครุนครสวรรค์ วิทยาลัยครูอุดรธานี วิทยาลัยครูมหาสารคาม

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้เปิดแผนกฝึกหัดครูการเรือนที่โรงเรียนการเรือนพระนคร ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมชั้นที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท พระนคร ก็ย วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน ในปัจจุบันนี้

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้เปิดการฝึกหัดครูที่จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาได้ยกฐานะเป็น วิทยาลัยครูอุบลราชธานี

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงอีกแห่งหนึ่งที่ถนนประสานมิตร ปัจจุบันคือ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร

เนื่องจากมีความจำเป็นในการเร่งผลิตครู ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ จึงได้เปิดแผนกฝึกหัดครูประถมประเภทเด่นเรียนขึ้นที่โรงเรียนไทรมิตรวิทยาลัย และที่โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย รับนักเรียนสำเร็จประโยกเตรียมอุดมศึกษา หลักสูตร ๑ ปี

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมส่วนภูมิภาคขึ้นอีกที่ โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้เริ่มดำเนินการผลิตครูให้มีจำนวนมากยิ่งขึ้นเพื่อให้เพียงพอแก่ความต้องการ ได้เปิดฝึกหัดครูประถมประเภทวิชางานต้นตักในชั้นฝึกหัดครูปีที่สามที่โรงเรียนบ้านสบแก้วเจ้าพระยา และโรงเรียนสวนสุนันทาเพื่อผลิตครูให้แก่กรมสามัญศึกษา ทั้งยังได้เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียน

ฝึกหัดครูนครราชสีมา และเป็นวิทยาลัยครูนครราชสีมาในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้เปิดชั้นฝึกหัดครูมัธยมประเภทวิชาการทำงานสันตึกที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังได้เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นตามส่วนภูมิภาค คือ ฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่ ซึ่งในปัจจุบันได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูเชียงใหม่ และได้เปิดฝึกหัดครูมูลหึ่งประเภทเกินเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูนครราชสีมา กับยังได้เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมหลักสูตร ๑ ปีขึ้นอีกที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้เปิดชั้นฝึกหัดครูมูลชายที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา กับในปีนี้ได้ตั้งฝึกหัดครูมัธยมศึกษาที่โรงเรียนการเรือนพระนคร และตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี เพื่อผลิตครูสำหรับสอนชนบทโดยเฉพาะ และในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ นี้เองได้ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร ซึ่งเปิดทำการสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ขึ้นเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๔๙๗^{๑๒} ทั้งนี้เพื่อช่วยส่งเสริมวิทย์ฐานะครูและเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ขยายการศึกษาชั้นปริญญาถึงส่วนภูมิภาคเป็นครั้งแรก ได้เปิดระดับวิชาซึ่งทางการศึกษาถึงชั้นปริญญาตรีที่ตำบลบางแสน จังหวัดชลบุรี คือ วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน ในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เปิดการฝึกหัดครูที่จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช และ

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เปิดสอนการฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการที่จังหวัดสกลนครอีกแห่งหนึ่ง ชื่อ โรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร

^{๑๒}ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๑ ตอนที่ ๖๑ วันที่ ๒๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๗

การตั้งกองฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครู

- กรมศึกษาธิการ^{๑๓} มีหน้าที่ผลิตครูมาตั้งแต่เริ่มตั้งกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้มีประกาศยุบกรมศึกษาธิการ ตั้งกรมสามัญศึกษา (กรมวิสามัญศึกษาในปัจจุบัน) และกรมวิจากร (กรมอาชีวศึกษาในปัจจุบัน) ขึ้น การฝึกหัดครูอยู่ในสังกัดกรมวิจากร แต่โอนไปสังกัดกรมสามัญศึกษา มีฐานะเป็นกรมฝึกหัดครู ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ แบ่งหน้าที่ราชการออกเป็น ๓ แผนก คือ

แผนกฝึกหัดครูชั้นสูง มีหน้าที่จัดการฝึกหัดครูประถม ฝึกหัดครูมัธยม ฝึกหัดครูการเรือน และฝึกหัดครูอนุบาลในส่วนกลาง

แผนกฝึกหัดครูชั้นต้น มีหน้าที่จัดการฝึกหัดครูมูล ครูประกาศนียบัตรจังหวัด - ครูประกาศนียบัตรพิเศษ และครูประกาศนียบัตรครูประชาบาล

แผนกตรวจและอบรม มีหน้าที่ตรวจโรงเรียนในสังกัดกองฝึกหัดครู และทำการอบรมครู ทำการอบรมครูด้วยความร่วมมือของคุรุสภาตั้งแต่ครั้งยังเป็น สหมัธยมศึกษา คือ เปิดอบรมวิชาครูมูล ครูประถม และครูมัธยม

พ.ศ. ๒๔๘๕ กรมสามัญศึกษาเปลี่ยนชื่อเป็นกรมวิสามัญศึกษา กองฝึกหัดครูได้เปลี่ยนชื่อแผนกทั้ง ๓ เป็นดังนี้ แผนกฝึกหัดครูส่วนกลาง แผนกฝึกหัดครู

^{๑๓} กรมศึกษาธิการ ในที่นี้ไม่ใช่กรมศึกษาธิการที่วัดขนาดมาเป็น กระทรวงศึกษาธิการ หากแต่เป็นหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ยังใช้ชื่อว่า กระทรวงธรรมการ ขณะนั้นมีทั้งสิ้น ๕ กรม คือ

กรมธรรมการกลาง

กรมศึกษาธิการ

กรมพยาบาล

กรมพิพิธภัณฑ์ และ

กรมสังฆการี

ส่วนภูมิภาค และแผนกตรวจและอบรม

ต่อมา กองฝึกหัดครู ได้เลื่อนฐานะขึ้นเป็น กรมการฝึกหัดครู ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงทบวงกรม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๗ เมื่อ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗ กรมการฝึกหัดครู มีหน้าที่จัดการผลิตครูตามความต้องการของโรงเรียนต่าง ๆ และมีหน้าที่อบรมครูที่ยังไม่มีวิทยฐานะทางครู หรือส่งเสริมครูให้ครูมีวิทยฐานะสูงขึ้น กรมการฝึกหัดครู แบ่งเป็นกองและแผนกดังนี้

๑. สำนักงานเลขานุการกรม มีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการเกี่ยวกับหนังสือที่จะเสนอกรมและกระทรวง รักษาระเบียบราชการให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยและถูกต้องตามกฎหมายหรือกฎข้อบังคับต่าง ๆ ควบคุมการบริการ ควบคุมนโยบายงานคานสารบรรณ สถิติ และการคลัง และทำหน้าที่ประสานงานกับกรมกองอื่น ๆ

๒. กองส่งเสริมวิทยฐานะ มีหน้าที่จัดการส่งเสริมวิทยฐานะครู โดยจัดการอบรม จัดการสอนได้ และออกใบประกาศนียบัตรและใบรับรองวุฒิ แบ่งออกเป็น ๕ แผนก คือ

๒.๑ แผนกอบรมครูชั้นประถม จัดการอบรมครูที่ไม่ป็นครูที่มีวุฒิ ได้แก่การอบรมวิชาชุดครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พ. กศ.)

๒.๒ แผนกอบรมครูชั้นมัธยม จัดการอบรมครูที่มีวุฒิทำให้มีวุฒิสูงขึ้นได้แก่การอบรมวิชาชุดครูมัธยม (พ. ม.) ซึ่งต่อไปจะเป็นอบรมวิชาชุดครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง

๒.๓ แผนกส่งเสริมวิทยฐานะครูชั้นประถม จัดการสอบไล่วิชาชุดครูมูล ครูประถม จัดการสอบผู้เข้ารับการอบรม

๒.๔ แผนกส่งเสริมวิทยฐานะครูชั้นมัธยม จัดการสอบผู้เข้ารับการอบรม

๑๔
คุรุสภา (ผู้พิมพ์)

ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕ - ๒๕๐๗

๒.๕ แผนกทะเบียนและประกาศนียบัตร จัดการออกประกาศนียบัตร ใบแทนประกาศนียบัตร ใบรับรองความรู้ ตรวจสอบหลักฐานการขอเลื่อนวิทยฐานะ และเก็บหลักฐานการสอบไล่และการอบรม

๓. กองโรงเรียนฝึกหัดครู แบ่งส่วนราชการออกเป็น ๕ แผนก คือ

๓.๑ แผนกฝึกหัดครูสามัญศึกษา มีหน้าที่จัดการผลิตครูตามหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา โคนแก่โรงเรียนฝึกหัดครูในส่วนภูมิภาคทั้งหมด

๓.๒ แผนกฝึกหัดครูวิสามัญศึกษา มีหน้าที่จัดการผลิตครูตามหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง และตามหลักสูตรฝึกหัดครูอนุบาลและการเรือน

๓.๓ แผนกฝึกหัดครูอาชีวศึกษา จัดการผลิตครูตามหลักสูตรฝึกหัดครู อาชีวศึกษา ในปัจจุบันโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษาได้โอนไปสังกัดกรมอาชีวศึกษา แล้ว

๓.๔ แผนกฝึกหัดครูพลานามัย จัดการผลิตครูสอนพลศึกษาและ สุขศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ ในปัจจุบันโรงเรียนฝึกหัดครูพลานามัยและวิทยาลัย ครูพลศึกษาได้โอนไปสังกัดกรมพลศึกษาทั้งหมด

๓.๕ แผนกโรงเรียนสาธิต มีหน้าที่จัดตั้งโรงเรียนสาธิตในโรงเรียน ฝึกหัดครู เพื่อเป็นสถานที่ฝึกสอนของครูอาจารย์ทำการทดลองการศึกษาแบบใหม่

นอกจากนี้แล้ว กรมการฝึกหัดครูยังมีหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกรมอีก

๓ หน่วย คือ วิทยาลัยวิชาการศึกษา สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้า เรื่องเล็ก และหน่วยศึกษานิเทศก์

วิทยาลัยวิชาการศึกษา หมายถึงวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน และวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน จังหวัด ชลบุรี

สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเล็ก ดำเนินการค้นคว้าทาง วิชาจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็กในประเทศที่มีวัฒนธรรมและความเป็นอยู่แตกต่างจาก ประเทศในยุโรปและอเมริกา และเปรียบเทียบผลการค้นคว้าซึ่งได้มาจากประเทศ ต่าง ๆ สถาบันแห่งนี้กระหวางศึกษาธิการร่วมมือกับองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์

และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จัดตั้งสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้น
 คว้าเรื่องเด็ก (International Institute for Child Study) เพื่อศึกษา
 จิตวิทยาของเด็กทางภาคตะวันออก จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕^{๑๕} มีสำนักงาน
 อยู่ที่อาคารในบริเวณวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประชานมิตร อยู่ในสังกัดกรมการ
 ฝึกหัดครู ต่อมาได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประชานมิตร
 ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ และได้ประกาศใช้หลักสูตรปริญญาโททางจิตวิทยาการศึกษา
 หลักสูตร ๒ ปี สำเร็จแล้วได้ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) ตั้งแต่ปี
 พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นคนมากระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานเองทั้งหมด องค์การศึกษา
 วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติคงให้ความช่วยเหลือแต่เพียงภายนอก
 เท่านั้น เปลี่ยนชื่อภาษาอังกฤษใหม่เป็น Bangkok Institute for Child
 Study^{๑๖}

หน่วยศึกษานานาชาติ ทำหน้าที่แนะนำให้ความคิดเห็น ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยว
 กับการจัดดำเนินงานในโรงเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้
 การศึกษากำเนินไปก็ด้วยที่สมควรตามแผนการศึกษาชาติ

การฝึกหัดครูของกรมอื่น

นอกจากกรมการฝึกหัดครูแล้ว ยังมีกรมอื่น ๆ ทำการจัดการฝึกหัดครูอีก
 คือ กรมอาชีวศึกษา กรมพลศึกษา กรมศิลปากร และในมหาวิทยาลัย

^{๑๕} กอ สวัสดิ์พานิชย์ ความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของประเทศไทย
 (เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับ ๑๔ ฉบับที่ ๑ ร.ร. การช่างวุฒิจิตศึกษา แผนก
 การพิมพ์ ๒๔๙๘) หน้า ๓๐

^{๑๖} กุรุสภา (ผู้พิมพ์) เรื่องเดียวกัน หน้า ๙๘๕

กรมอาชีวศึกษา^{๑๗} กรมอาชีวศึกษาเดิมมีแจ้งการฝึกหัดครูประถมศึกษา
ช่างที่โรงเรียนเพาะช่าง จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม
อาชีวศึกษา^{๑๘} และฝึกหัดครูประถมอาชีวศึกษาขึ้นที่โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย
พญาไท รับทั้งนักเรียนชายและหญิง ในระยะแรกเปิดเฉพาะฝึกหัดครูมัธยม
อาชีวศึกษาเท่านั้น ส่วนฝึกหัดครูประถมอาชีวศึกษาเปิดภายหลัง

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ โคบายาซาดาที่ไปอยู่ที่เทเวศร์ และได้แยก
นักเรียนฝึกหัดครูประถมแผนกช่างสตรีไปตั้งอยู่ที่ธนบุรี ชื่อโรงเรียนสตรีฝึกหัดครู
อาชีวศึกษา ต่อมาโรงเรียนนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี และโอน
ไปสังกัดกรมการฝึกหัดครู

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ นี้เองได้ตั้งวิทยาลัยเทคนิค^{๑๙} ขึ้น ได้โอนการฝึกหัดครู
มัธยมศึกษาทุกแผนกไปให้วิทยาลัยเทคนิคจัด คงเหลือเพียงระดับฝึกหัดครู
ประถมอาชีวศึกษา ซึ่งได้โอนไปสังกัดกรมการฝึกหัดครู ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ จน
กระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๔ กรมการฝึกหัดครูพิจารณาเห็นสมควรโอนโรงเรียนฝึกหัดครู

^{๑๗} กรมอาชีวศึกษา เปลี่ยนชื่อมาจากกรมวิชาการ (เดิม) เป็นกรม
อาชีวศึกษา เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ และเปลี่ยนคำว่า อาชีวศึกษา
เป็น อาชีวศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕

^{๑๘} กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องตั้งโรงเรียน
ฝึกหัดครูอาชีวศึกษา: ระเบียบและหลักสูตรโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา
พ.ศ. ๒๔๙๑ (พระนคร โรงพิมพ์สุริยสภา ๒๔๙๑) หน้า ๒

^{๑๙} กระทรวงศึกษาธิการ: ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัย
เทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๙๖ (พระนคร โรงพิมพ์สุริยสภา ๒๔๙๖)
หน้า ๒

อาชีวศึกษากลับไปสังกัดกรมอาชีวศึกษาทั้งหมด และกระทรวงศึกษาธิการได้ยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัยครูอาชีวศึกษา จนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในส่วนภูมิภาค ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมเกษตรกรรมที่โรงเรียนเกษตรสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมที่วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ และเปิดแผนกฝึกหัดครูประถมช่างกลที่โรงเรียนช่างกลปทุมวัน แต่ได้เลิกตั้งไปเมื่อสิ้นปีการศึกษา ๒๕๐๕

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เปิดการฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมที่วิทยาลัยเกษตร บางพระ จังหวัดชลบุรี

สิ้นปีการศึกษา ๒๕๐๕ ได้โอนการฝึกหัดครูประถมเกษตรกรรมสุรินทร์ และฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมที่เชียงใหม่มารวมสอนที่เกษตรกรรมบางพระ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการเกษตร

กรมพลศึกษา^{๒๐} กรมพลศึกษา แต่เดิมมีโรงเรียนพลศึกษากลาง อยู่ในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบ ได้โอนไปอยู่ในสังกัดกรมพลศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ย้ายมาตั้งอยู่ในบริเวณสถานกรีฑาสนามแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนพลศึกษากลาง เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยพลศึกษาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ กรมพลศึกษาได้แยกการพลศึกษาขึ้นต้นไปเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูสถานามัย เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๑^{๒๑}

^{๒๐} กรมพลศึกษา เริ่มตั้ง เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

^{๒๑} กุรุสภา (ผู้พิมพ์) เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๑๘

กรมศิลปากร^{๒๑} กรมศิลปากรได้จัดให้มีการสอนระดับประกาศนียบัตร
นาฏศิลป์ชั้นสูง (เทียบ ป.ม.ช.) ประกาศนียบัตรศิลปะชั้นกลาง (เทียบ ป.ป.ช.)
และประกาศนียบัตรศิลปศึกษา (เทียบ ป.ป.ช.)

* มหาวิทยาลัย การฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัย แผนกฝึกหัดครูหรือแผนก
ครุศาสตร์ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ตั้งขึ้นเป็นคณะครุศาสตร์
เปิดสอนถึงขั้นปริญญาโท

การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงระบบการศึกษาในกรมการฝึกหัดครู

สาเหตุการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุง เมื่อได้ยกฐานะกองฝึกหัดครูขึ้นเป็น
กรมการฝึกหัดครูกึ่งกลางมาแล้ว รัฐบาลเห็นเป็นการสมควรที่จะได้เปลี่ยนแปลง
และปรับปรุงการศึกษาในกรมการฝึกหัดครูเสียใหม่เพื่อความเหมาะสมและเพื่อความ
เจริญก้าวหน้าของการฝึกหัดครูกับเพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติในปัจจุบัน

สาระสำคัญที่เปลี่ยนแปลงและปรับปรุง ในการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุง
ครั้งนี้ ได้เปลี่ยนแปลงทั้งระบบการกวดวิชา ระดับของสถานศึกษา ปรับปรุงด้าน
ปริมาณและคุณภาพของครูอาจารย์ตลอดจนนักเรียน และปรับปรุงการศึกษาในขอบเขต
กว้าง

ระบบการศึกษา - เปลี่ยนการฝึกหัดครูจากการมีฝึกหัดครูมูล ฝึกหัดครู
ประถม และฝึกหัดครูมัธยม เป็นระบบการฝึกหัดครูแบบ ๒-๑-๑ หมายความว่า
แบ่งหลักสูตรการฝึกหัดครูเป็น ๓ ระดับ คือ ผู้ที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
(ม.ศ. ๓) แล้ว เข้าศึกษา ๒ ปี สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา
(ป.กศ.) จาก ป.กศ. จะศึกษาต่อได้อีก ๑ ปี สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตร
วิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) และยังอาจศึกษาต่อในวิทยาลัยวิชาการศึกษา
ประสานมิตรอีก ๒ ปี สำเร็จแล้วได้รับปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.)

^{๒๒} กรมศิลปากร ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม
พุทธศักราช ๒๔๘๖ ประกาศใช้เมื่อ วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

ระดับของสถานศึกษา - ในการปรับปรุงระดับของสถานศึกษาฝึกหัดครู ใ้ขยายโรงเรียนฝึกหัดครูให้ใหญ่ขึ้น ยุบโรงเรียนฝึกหัดครูที่เล็กเกินจะปรับปรุงได้ เสียบ้าง ยุบโรงเรียนหญิงและโรงเรียนชายรวมกันบ้าง จัดเป็นสหศึกษาบ้าง และตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นบ้าง

สถานศึกษาที่เปิดการสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) ให้มีฐานะเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู

สถานศึกษาที่เปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) นั้นได้ประกาศยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑^{๒๓} ส่วนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร ซึ่งเปิดทำการสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ นั้นกระทรวงศึกษาธิการได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๔๙๗ ทำหน้าที่ผลิตครูชั้นปริญญา รับผิดชอบประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.) ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) หรือประกาศนียบัตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. ๕) เข้าศึกษา ต่อ ๔ ปี และรับผิดชอบประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) หรือรับผิดชอบ ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) เข้าศึกษาต่อ ๒ ปี เพื่อ รับผิดชอบการศึกษานอกระบบ (กศ.บ.)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้มีการเปิดสอนถึงชั้นปริญญาโททางการศึกษา หลักสูตร ๒ ปี สำเร็จแล้วได้รับปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.)

ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๗ ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชา เฉพาะ จำนวน ๕ วิชา คือ

- ภาษาและวรรณคดีไทย

ภาษาอังกฤษ

คณิตศาสตร์
 ชีววิทยา และ
 การแนะแนว
 และเปิดเพิ่มอีก ๔ วิชา เมื่อปีการศึกษา ๒๕๐๘ คือ
 ภูมิศาสตร์
 โสศ - ทัศนศึกษา
 การวัดผลการศึกษา และ
 บรรณารักษศาสตร์^{๒๔}

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ได้เปิดสาขาขึ้นอีกสองแห่ง คือ
 วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน และวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน จังหวัดชลบุรี
 วิทยาลัยวิชาการศึกษาทั้งสามแห่งมีโรงเรียนสาธิต ส่วนในสถาบันฝึกหัดครูแห่ง
 อื่น ๆ มีเพียงบางแห่งเท่านั้น

ปริมาณและคุณภาพ - ปรับปรุงการฝึกหัดครูให้สูงขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ
 เพื่อให้ครูมีจำนวนพอกับความตองการ ทั้งยังได้ปรับปรุงปริมาณและคุณภาพของครู
 อาจารย์ควย โดยเพิ่มจำนวนครูที่มีความรู้และความสามารถในการสอนให้เพียงพอ
 แก่ความตองการ สนับสนุนส่งเสริมให้ครูอาจารย์มีโอกาสได้ศึกษาต่อทั้งภายในและ
 ภายนอกประเทศ การปรับปรุงด้านคุณภาพได้ปรับปรุงเรื่องอื่น ๆ อีก ได้แก่
 การปรับปรุงเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน ปรับปรุงเรื่องเกี่ยวกับโศศทัศนวิศอุปกรณ์
 ปรับปรุงเรื่องห้องสมุด ตลอดจนปรับปรุงอาคารสถานที่ให้มีสภาพเหมาะสม และ
 ขยายบริเวณให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

^{๒๔} วิทยาลัยวิชาการศึกษา พิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตและ
นักศึกษ ปีการศึกษา ๒๕๐๗ วันพฤหัสบดี ที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๐๘ (พระนกร
 ๒๕๐๘) หน้า ๑๗

การปรับปรุงการศึกษาในชนบท - รัฐบาลเล็งเห็นว่าความเจริญก้าวหน้าของประเทศไทยนั้น ระดับความเป็นอยู่และการศึกษาทั้งในเมืองและในชนบท ควรจะใกล้เคียงกัน การศึกษาไม่ควรมุ่งเฉพาะให้การศึกษาภาควิชาการแก่เยาวชนฝ่ายเดียว ควรคำนึงถึงผู้ปกครองและประชาชนในชุมชนนั้นด้วย พลเมืองในโลกมีจำนวนสองในสามที่มีภูมิลำเนาอยู่ตามชนบท^{๒๕} จึงควรให้การศึกษแก่ประชาชนในชนบทในเรื่องต่าง ๆ ที่จะ เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน เช่น ในเรื่องที่อยู่อาศัย การอนามัย การเกษตร การเศรษฐกิจ และการสังคม เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการตระหนักในความสำคัญในเรื่องการปรับปรุงการศึกษาชนบทนี้ จึงมีโครงการการฝึกหัดครูชนบทขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๘^{๒๖} โดยได้รับความร่วมมือจากกองการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ด้วยการให้วัสดุอุปกรณ์ ผู้เชี่ยวชาญ และให้ทุนการศึกษา แก่ต่าง ประเทศ โรงเรียนฝึกหัดครูที่จังหวัดอุบลราชธานีนับเป็นโรงเรียนแรกที่กำลังดำเนินการตามโครงการนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ และได้ส่งนักเรียนครูไปปฏิบัติงานในโรงเรียนและหมู่บ้าน เมื่อกลับเปิดการศึกษา ๒๕๐๐ ในปัจจุบันนี้โครงการฝึกหัดครูชนบทได้ขยายการฝึกหัดครูชนบทไปตามโรงเรียนฝึกหัดครูและวิทยาลัยครูแห่งอื่น ๆ ทั้งรายละเอียดความคืบหน้าการปฏิบัติงาน โครงการฝึกหัดครูชนบท ดังต่อไปนี้

^{๒๕} [นาง] พรหมโมปกรณ์กิจ ประมวลความรู้เกี่ยวกับโครงการฝึกหัดครูชนบท (เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๓๔ พระนคร หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู ๒๕๐๖) หน้า ๑

^{๒๖} ทวี ท่อแก้ว และคณะอาจารย์นิเทศก์ คู่มือการปฏิบัติงานโครงการฝึกหัดครูชนบท (พระนคร หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู ๒๕๐๘) หน้า ๑ (พิมพ์อักษรณ์)

- พ. ศ. ๒๕๐๖ โฆษณายงานไปยังวิทยาลัยครูมหาสารคาม
- พ. ศ. ๒๕๐๗ โฆษณายงานไปยังวิทยาลัยครูนครราชสีมา และวิทยาลัย
ครูอุตรดิตถ์
- พ. ศ. ๒๕๐๗ โฆษณายงานไปยังสถานศึกษาฝึกหัดครูทางภาคเหนือ
ไค้แก่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ วิทยาลัยครูที่มูลสงคราม
จังหวัดพิษณุโลก และโรงเรียนฝึกหัดครูอุตรดิตถ์
- พ. ศ. ๒๕๐๘ องค์การยูนิเซฟได้เข้ามาช่วยเหลือโครงการฝึกหัดครูชนบท
- พ. ศ. ๒๕๐๘ โฆษณายงานไปยังวิทยาลัยหมู่บ้าน จอมบึง จังหวัดราชบุรี
โรงเรียนฝึกหัดครูนครสวรรค์ โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร
ศรีอยุธยา โรงเรียนฝึกหัดครูระยอง เชียงเพรา วิทยาลัยครู
สงขลา โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูสงขลา โรงเรียนฝึกหัดครู
นครศรีธรรมราช และวิทยาลัยครูยะลา
- พ. ศ. ๒๕๐๕ โฆษณายงานไปยังวิทยาลัยครูเทพสตรี จังหวัดลพบุรี โรงเรียน
ฝึกหัดครูเพชรบุรี โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา
โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
วิทยาลัยครูบ้านแก่งเจ้าพระยา และโรงเรียนฝึกหัดครู
นครปฐม
- พ. ศ. ๒๕๐๖ โฆษณายงานไปยังโรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลัยดงกรด และวิทยาลัย
ครูสวนดุสิต
- พ. ศ. ๒๕๐๗ โฆษณายงานไปยังโรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี และวิทยาลัยครู
จันทร์เกษม ในปัจจุบันสถานศึกษาฝึกหัดครูทั้งวิทยาลัยครู
และโรงเรียนฝึกหัดครูที่ดำเนินงานตามแนวโครงการ
ฝึกหัดครูชนบททั้งหมด ๒๖ แห่ง โรงเรียนฝึกหัดครู
สกฉนครจะเริ่มดำเนินงานโครงการในปี พ. ศ. ๒๕๐๘ ^{๒๖}

ความช่วยเหลือที่ได้รับจากองค์การนานาชาติ ในการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงระบบการศึกษาในกรมการฝึกหัดครูครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือจาก องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) จาก องค์การกองทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) จากองค์การและประเทศ ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และจากอาสาสมัครอเมริกัน ทั้งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) - มีส่วนช่วยเหลือโครงการฝึกหัดครูชนบทด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาทาง ด้านวิชาการ ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ องค์การยูเนสโกช่วยเหลือโครงการฝึกหัดครู ชนบท คิดเป็นมูลค่าถึง ๒๑,๒๐๐ เหรียญอเมริกัน นอกจากนี้องค์การนี้ได้ให้ พุทธครูอาจารย์และข้าราชการไปศึกษา ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ เป็นจำนวน ๒ คน และในปีเดียวกันนี้ยังช่วยเหลือร่วมจัดการอบรมและ การประชุมผู้เชี่ยวชาญทางการฝึกหัดครูระหว่างชาติ ณ มนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นเวลา ๕ วัน ในการประชุมครั้งนี้ประเทศไทยส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม ๑ คน

องค์การกองทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) - องค์การนี้มี บทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือการฝึกหัดครูของประเทศไทยตามโครงการ การปรับปรุงสถานฝึกหัดครู และการดำเนินงานตามโครงการฝึกหัดครูชนบท ความช่วยเหลือที่ได้รับตามโครงการปรับปรุงสถานศึกษาฝึกหัดครู ได้แก่ ความช่วยเหลือในค่านอุปกรณ์การสอน เช่น อุปกรณ์วิทยาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เคหศาสตร์ เป็นต้น และยังได้ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับค่าปรับปรุงห้องสมุด อีกด้วย

สำหรับความช่วยเหลือการดำเนินงานตามโครงการฝึกหัดครูชนบทนั้น ให้ความช่วยเหลือในค่านวัสดุอุปกรณ์ และยานพาหนะ เฉพาะปีการศึกษา ๒๕๐๖ รวม เป็นมูลค่า ๔๓,๐๐๐ เหรียญอเมริกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ความช่วยเหลือค่า เบี้ยเลี้ยงแก่ครูผู้เข้ารับการอบรม และให้ทุนงานและศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ แก่ครูอาจารย์และข้าราชการกรมการฝึกหัดครูอีกด้วย เช่น ในปีการศึกษา ๒๕๐๖

อนุมัติทุนศึกษาต่อที่ประเทศฟิลิปปินส์ ๒ คน และงานการปฏิบัติงานที่ประเทศ
อินเดีย ๓ คน

องคการและประเทศต่าง ๆ - กรมการฝึกหัดครูได้รับทุนการศึกษา
และงานการปฏิบัติงาน ณ ต่างประเทศโดยความช่วยเหลือจากองคการและ
ประเทศต่าง ๆ หลายแห่ง เช่น จากองคการยูเนสโก องคการยูนิเซฟ ทุน
ฟูลไบรท์ ทุนโคลัมโบ ทุน เอ. ไอ. ที. ทุนบริติช เคานซิล ทุนรัฐบาลกรีก ทุน
รัฐบาลฝรั่งเศส เป็นต้น ดังมีรายละเอียดตามตารางที่ ๑ ข้าราชการกรมการ
ฝึกหัดครูไปศึกษาและงาน ณ ต่างประเทศ ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ ข้างท้ายนี้

ตาราง ๑ ข้าราชการกรมการฝึกหัดครูไปศึกษาและงาน ณ ต่างประเทศ ปี
การศึกษา ๒๕๐๖^{๒๘}

ทุนไปศึกษา หรืองาน	ชาย	หญิง	รวม	หมายเหตุ
รัฐบาลกรีก	-	๑	๑	งาน
รัฐบาลฝรั่งเศส	-	๑	๑	ศึกษาและงาน
เอ ไอ ที	๑๑	๘	๑๙	ศึกษา
บริติช เคานซิล	๑	๑	๒	ศึกษา
โคลัมโบ	๑	๑	๒	งาน
อีสท์ - เวสต์ เซนเทอร์	๑	๒	๓	ศึกษา
ฟูลไบรท์	๑	๔	๕	ศึกษา
ฮาเซน เฟลโดชิป	-	๑	๑	ศึกษา
ยูเนสโก	๒	-	๒	ศึกษา
ยูนิเซฟ	๕	-	๕	ศึกษาและงาน
ฟิลิปปินส์ บอรัค สกอลาชิป	๑	-	๑	ศึกษา
รวม	๒๓	๑๘	๔๑	

^{๒๘}
กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๐๖
(พระนคร ๒๕๐๘) หน้า ๑๔๘ - ๑๕๔ และ ๒๔๘

อาสาสมัครอเมริกัน - กรมการฝึกหัดครูได้รับความช่วยเหลือจาก
อาสาสมัครอเมริกัน เพื่อช่วยทำการสอน ณ สถานศึกษาฝึกหัดครูต่าง ๆ รวม
๔๔ คน ดังนี้

ตาราง ๒ จำนวนอาสาสมัครอเมริกันที่ช่วยทำการสอน ณ สถานฝึกหัดครู กรม
การฝึกหัดครู^{๒๕}

วิทยาลัยครู	จำนวน	โรงเรียนฝึกหัดครู	จำนวน	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	จำนวน
จันทร์ เกษม	๑	พระนคร	๑	ประสานมิตร	๓
บ้านสมเด็จ	-				
เจ้าพระยา	๑	ธนบุรี	๑	ปทุมวัน	๑
สวนสุนันทา	๓	สตรีฝึกหัดครู	-	บางแสน	๒
สวนกุหลาบ	๑	นครปฐม	๑		
ยะลา	๓	สตรีฝึกหัดครู			
สงขลา	๑	สงขลา	๓		
เทพสตรี	๑	นครเรื่อรบุรุษ	๑		
พิบูลสงคราม	๒	วิทยาลัยหมูปาน			
เชียงใหม่	๒	จอมปึง	๒		
อุตรธานี	๓	เพชรบุรี	๑		
อุบลราชธานี	๑	พระนครเรื่ออยุธยา	๑		
มหาสารคาม	๒	สตรีฝึกหัดครู			
นครราชสีมา	๒	ระนครเรื่ออยุธยา	๑		
		นครสวรรค์	๒		
		อุตรดิตถ์	๑		
		ฉะเชิงเทรา	๑		
รวม	๖๔		๑๕		๕

^{๒๕} กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๐๒ หน้า

ประเภทต่าง ๆ ของการฝึกหัดครูในปัจจุบัน

ฝึกหัดครูเป็นการเปลี่ยนแปลงแก้ไขและเพิ่มเติมเพื่อความเหมาะสมเรื่อยมาจนกระทั่งในปัจจุบัน การฝึกหัดครูแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. ปรวิญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) รับผิดชอบสำเร็จปริญญาตรี
หลักสูตร ๒ ปี

๒. ปรวิญญาการศึกษาศรีมหาบัณฑิต (ก.ม.) รับผิดชอบสำเร็จปริญญาตรี
หลักสูตร ๒ ปี

๓. ปรวิญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) รับผิดชอบสำเร็จอนุปริญญาวิชาการ
ศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ประโยคครูมัธยม หรือเทียบเท่า
หลักสูตร ๒ ปี หรือรับผิดชอบสำเร็จประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ประโยคครูประถม
ประโยคเตรียมอุดมศึกษา หรือประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน (ม.ศ. ๕)
หลักสูตร ๔ ปี

๔. ปรวิญญาการศึกษาศรีมหาบัณฑิต (ก.บ.) รับผิดชอบสำเร็จประโยคมัธยมศึกษา
ตอนปลาย (ม.ศ. ๕) หลักสูตร ๔ ปี หรือรับผิดชอบสำเร็จอนุปริญญา หรือปริญญา
จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตร ๒ ปี

๕. อนุปริญญาวิชาการศึกษา (อ.กศ.) รับผิดชอบสำเร็จประกาศนียบัตร
วิชาการศึกษา หรือผู้สำเร็จประโยคครูประถม หลักสูตร ๒ ปี เฉพาะที่
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน และวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน รับผิดชอบ
สำเร็จประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. ๕) หลักสูตร ๒ ปี

๖. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) รับผิดชอบสำเร็จ
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา หรือสอบไล่ได้ประโยคครูประถม หลักสูตร ๒ ปี
หรือรับผิดชอบสำเร็จประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. ๕) มีเฉพาะที่วิทยาลัยครู
จันทระเกษม หลักสูตร ๒ ปี

๗. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) รับผิดชอบสำเร็จชั้นประโยค
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. ๓ หรือ ม. ๖) หลักสูตร ๒ ปี

๘. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง (พลศึกษา) (ป.กศ. ชั้นสูง พลศึกษา) รับผิดชอบมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พลศึกษา) ฝึกอบรมครูพลศึกษาโท ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (สตรีอาชีวศึกษา) ฝึกอบรมครูการเรือน ฝึกอบรมครูอนุบาล หรือประกาศนียบัตรอาชีวศึกษาระดับสูง หลักสูตร ๒ ปี ผู้ใด ป.กศ. ชั้นสูง พลศึกษา มีสิทธิ์ศึกษาต่อในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒ ปี จะได้รับปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ. พลศึกษา)

๙. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พลานามัย) รับผิดชอบมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. ๓ หรือ ม. ๖) หลักสูตร ๒ ปี

๑๐. ประกาศนียบัตรฝึกอบรมครูมัธยมศึกษา (ป.ม.อ.) รับผิดชอบสำเร็จประโยควิชาชีพชั้นสูงในสาขาต่าง ๆ หลักสูตร ๑ ปี

๑๑. ประกาศนียบัตรฝึกอบรมครูมัธยมศึกษา (ป.ม.ช.) รับผิดชอบสำเร็จฝึกอบรมครูประถมศึกษา หลักสูตร ๑ ปี

๑๒. ประกาศนียบัตรฝึกอบรมครูประถมศึกษา (ป.ป.ช.) รับผิดชอบสำเร็จฝึกอบรมมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. ๓ หรือ ม. ๖) หลักสูตร ๓ ปี

๑๓. ประกาศนียบัตรฝึกอบรมครูมัธยมศึกษาเกษตรกรรม (ป.ม.ก.) รับผิดชอบสำเร็จประกาศนียบัตรอาชีวศึกษาระดับสูง แผนกเกษตรกรรม หรือรับผิดชอบฝึกอบรมครูประถมศึกษาเกษตรกรรม หลักสูตร ๒ ปี

๑๔. ประกาศนียบัตรฝึกอบรมครูประถมศึกษาเกษตรกรรม (ป.ป.ก.) รับผิดชอบสำเร็จประกาศนียบัตรอาชีวศึกษาตอนต้น แผนกเกษตรกรรม หลักสูตร ๓ ปี

๑๕. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง แผนกคหกรรมศาสตร์ (ป.กศ. ชั้นสูงคหกรรมศาสตร์) รับผิดชอบสำเร็จประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ. หรือ ป.กศ. คหกรรมศาสตร์) หรือฝึกอบรมครูการเรือน หลักสูตร ๒ ปี

๑๖. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา แผนกอนุบาล (ป.กศ. ชั้นสูงอนุบาล) รับผิดชอบสำเร็จประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ. หรือ ป.กศ. อนุบาล) หรือฝึกอบรมครูอนุบาล หลักสูตร ๒ ปี

๑๗. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาอาชีวศึกษา (ป.กศ. อาชีวศึกษา) รับผิดชอบสำเร็จประกาศนียบัตรอาชีวศึกษาระดับสูง หลักสูตร ๒ ปี

๑๘. ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (เทียบ ป.ว.ช.) รับผู้สำเร็จ
นาฏศิลป์ชั้นกลาง หลักสูตร ๒ ปี

๑๙. ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นกลาง (เทียบ ป.ป.ช.) รับผู้สำเร็จ
วิชานาฏศิลป์ชั้นต้น หลักสูตร ๑ ปี

๒๐. ประกาศนียบัตรศิลปศึกษา (เทียบ ป.ป.ช.) รับผู้สำเร็จประโยค
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ป. ๓ หรือ ม. ๒) หลักสูตร ๓ ปี

สถานศึกษาฝึกหัดครู

การฝึกหัดครูประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว มีชื่อและระดับการศึกษา
ต่างกัน ดังจะยกมากล่าวไว้ในที่นี้ทั้งหมด เมื่อความเข้าใจในการกล่าวถึงใน
โอกาสข้างหน้าต่อไป

การฝึกหัดครูในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใ้ทั้งเป็นคณะครุศาสตร์
เปิดสอนถึงขั้นปริญญาตรี (ค.บ.) และปริญญาโท (ค.ม.)

วิทยาลัยวิชาการศึกษา มี ๓ แห่ง คือ วิทยาลัยวิชาการศึกษา
ประสานมิตร วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน และวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน
ทั้ง ๓ แห่ง เปิดสอนถึงขั้นอนุปริญญา (อ.กศ.) และปริญญาตรี (กศ.บ.)
สำหรับวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร เปิดสอนถึงขั้นปริญญาโท (กศ.ม.)
ด้วย

วิทยาลัยครูและโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครู ในปัจจุบัน
มีทั้งสิ้น ๒๗ แห่ง แยกเป็นวิทยาลัยครู ๑๓ แห่ง และโรงเรียนฝึกหัดครู ๑๔ แห่ง
ดังจะได้แยกกล่าวถึงวิทยาลัยครูและโรงเรียนฝึกหัดครูของภาคศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

ภาค ๑	วิทยาลัยครู	- จันทระเกษม
		- บ้านสมเด็จเจ้าพระยา
		- สวนสุนันทา
		- สวนกุหลาบ
	โรงเรียนฝึกหัดครู	- พระนคร
		- เพชรบุรีวิทยาลัย

		- ธนบุรี
		- สตรีฝึกหัดครูนครปฐม
ภาค ๒	วิทยาลัยครู	- ยะลา
ภาค ๓	วิทยาลัยครู	- สงขลา
	โรงเรียนฝึกหัดครู	- สตรีฝึกหัดครูสงขลา
		- นครศรีธรรมราช
ภาค ๕	โรงเรียนฝึกหัดครู	- เพชรบุรี
		- วิทยาลัยหมบานจอมบึง จังหวัดราชบุรี
ภาค ๖	วิทยาลัยครู	- เทพสตรี จังหวัดลพบุรี
	โรงเรียนฝึกหัดครู	- พระนครศรีอยุธยา
		- สตรีฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา
ภาค ๗	วิทยาลัยครู	- พิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก
	โรงเรียนฝึกหัดครู	- นครสวรรค์
		- อุตรดิตถ์
ภาค ๘	วิทยาลัยครู	- เชียงใหม่
ภาค ๙	วิทยาลัยครู	- อุตรธานี
	[โรงเรียนฝึกหัดครู	- สกลนคร] ^{๓๐}
ภาค ๑๐	วิทยาลัยครู	- อุบลราชธานี
		- มหาสารคาม
ภาค ๑๑	วิทยาลัยครู	- นครราชสีมา ^{๓๑}
ภาค ๑๒	โรงเรียนฝึกหัดครู	- ฉะเชิงเทรา

^{๓๐} เริ่มเปิดการสอน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๘

^{๓๑} เรื่องไร พูนพิช และ อรรถน์ วิวัฒน์ รายงานการวิจัยเรื่องการ
ก้าวหน้าของสถานฝึกหัดครูทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ๒๖ แห่ง สังกัดกรม
การฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๗ (พระนคร
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ๒๕๐๘) หน้า ๒

กรมอาชีวศึกษา มีสถานศึกษาฝึกหัดครู ๔ แห่ง คือ วิทยาลัยเทคนิค
 กรุงเทพฯ วิทยาลัยครูอาชีวศึกษา จังหวัดพระนคร สองแห่งนี้เปิดสอนถึงระดับ
 ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมอาชีวศึกษา (ป.ม.อ.) สำหรับวิทยาลัยเทคนิค
 ยังเปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) มีรวม ๑๘ แผนก
 เช่น ช่างยนต์ ช่างโลหะ ฯลฯ และยังมีถึงระดับการศึกษาวชาฝึกหัดครูชั้นสูง
 ผู้สำเร็จได้รับประกาศนียบัตรฝึกหัดครูเทคนิคชั้นสูง (ปท.ส.) นอกจากนี้สองแห่ง
 นี้ในจังหวัดพระนครยังมีโรงเรียนเพาะช่าง เปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตร
 ประโยคครูมัธยมศึกษาช่าง (ป.ม.ช.) และประโยคครูประถมการช่าง (ป.ป.ช.)
 ในส่วนภูมิภาคมีสองแห่งคือ วิทยาลัยเกษตรกรรม บางพระ จังหวัดชลบุรี เปิด
 สอนถึงระดับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมเกษตรกรรม (ป.ม.ก.) เคมีเลข
 เปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรประโยคครูประถมเกษตรกรรม (ป.ป.ก.)
 แต่เลิกไปแล้วตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๖ นอกจากนั้นมีการฝึกหัดครูในโรงเรียน
 เกษตรกรรมนครปฐม เปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาอาชีวศึกษา
 ป.กศ. (เกษตรกรรม) แต่ได้เลิกรับนักเรียนปีที่ ๑ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๘
 นี้แล้ว^{๓๒}

กรมพลศึกษา มีสถานศึกษาฝึกหัดครูเพียง ๒ แห่ง และมีเฉพาะใน
 จังหวัดพระนครเท่านั้น คือ วิทยาลัยพลศึกษา ซึ่งเปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตร
 วิชาการศึกษาชั้นสูง (พลศึกษา) และโรงเรียนฝึกหัดครูพลานามัย เปิดสอนถึง
 ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พลานามัย)

กรมศิลปากร มีสถานศึกษาฝึกหัดครู ๑ แห่ง และมีเฉพาะในจังหวัด
 พระนคร คือ โรงเรียนนาฏศิลป์ เปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง

^{๓๒} กรมอาชีวศึกษา ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรและแผนกวิชาที่
เปิดสอนในวิทยาลัยสังกัดกองวิทยาลัยเทคนิค และหลักฐานจากกองสถิติ กรม
อาชีวศึกษา (ในพ็อคเก็ตบุ๊ค)

(เทียบ ป.ม.ช.) และประกาศนียบัตรชั้นกลาง (เทียบ ป.ป.ช.) และโรงเรียน
ช่างศิลป์ ซึ่งเปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรฝึกอาชีพ (เทียบ ป.ป.ช.)

(กฎเกณฑ์ที่ ๑ สถานศึกษาฝึกหัดครู)

การยก ระดับวิทยฐานะ ของครูประจำการ

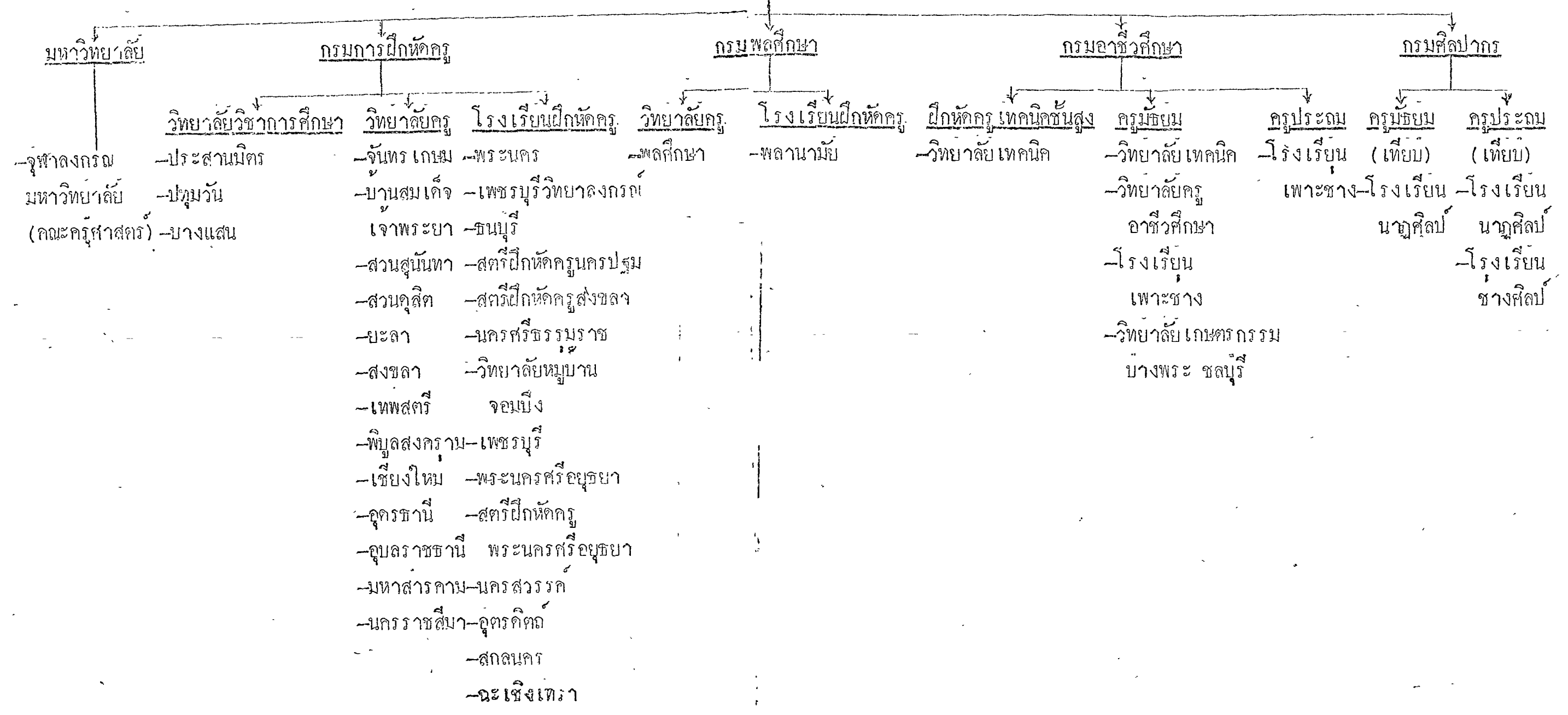
วัตถุประสงค์ รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการฝึกหัดครู ว่ามี
อิทธิพลต่อความก้าวหน้าของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้พยายามทุกวิถีทางที่จะ
ส่งเสริมให้มีการผลิตครูให้สูงขึ้นทั้งคุณภาพและปริมาณ ฉะนั้นการยก ระดับวิทยฐานะ
ของครูประจำการจึง เป็นเรื่องที่อยู่ในความพิจารณาของ รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการ
อย่างใกล้ชิด อันจะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้การศึกษาของชาติบังเกิดผลดี
และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สมความมุ่งหมายของ รัฐบาล

วิธีการยก ระดับวิทยฐานะ ของครูประจำการ การยก ระดับวิทยฐานะ
ของครูประจำการนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดขึ้นมี ๔ วิธีการ คือ จัดให้มีการ
การอบรม จัดให้มีการสอบไล่วิชาชุด จัดให้มีการอบรมและสอบไล่ และจัดให้ครู
อาจารย์และข้าราชการ ได้มีโอกาสศึกษาต่อ การสนับสนุนเหล่านี้ได้เริ่มมีมานาน
แล้ว โดยเฉพาะในเรื่องการสอบเลื่อนวิทยฐานะ ดังจะเห็นจากคำสั่งกระทรวง
ศึกษาธิการ (ตั้งแต่ยังใช้ชื่อกระทรวงธรรมการ) ที่ ๖๑/๑๘๐๐๔ เรื่องระเบียบการ
เลื่อนวิทยฐานะครู ซึ่งออกตามระเบียบการฝึกหัดครู พ.ศ. ๒๔๗๑ ข้อ ๒ ว่า

๒. ครูที่สอบไล่เลื่อนวิทยฐานะได้แล้วเช่นนี้ ให้ใช้อักษรย่อหลังชื่อได้
ตามเกณฑ์เดิมของกระทรวงธรรมการ คือ ครูประกาศนียบัตรประถม
ใช้ "ป.ป." ครูประกาศนียบัตรมัธยมใช้ "ป.ม." และสำหรับผู้ที่มิได้
มีสังกัดเป็นนักเรียนฝึกหัดครูมาแต่เดิม คือ ครูประกาศนียบัตรพิเศษ
ประถมใช้ "พ.ป." และครูประกาศนียบัตรพิเศษมัธยมใช้ "พ.ม."^{๓๖}

^{๓๖} กระทรวงธรรมการ หลักสูตรประโยคครูประถมและการเลื่อนวิทย
ฐานะครู (พระนคร โรงพิมพ์อักษรปริทัศน์ ๒๔๗๖) หน้า ๔ - ๕

แผนภูมิ สถานศึกษาฝึกหัดครู

หมายเหตุ วิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครู เปิดสอนทั้งระดับ ป.กศ. และ ป.กศ.ชั้นสูง โรงเรียนเกษตรกรรมนครปฐมมีการฝึกหัดครูชั้น ป.กศ. (เกษตรกรรม) แต่กำลังจะเลิกในปลายปีการศึกษา ๒๕๐๘ นี้ จึงไม่มีรายชื่ออยู่ในแผนภูมินี้.

การอบรม - จัดให้ครูอาจารย์ที่ทำการสอนอยู่ในสถานการศึกษาต่าง ๆ ที่ยังไม่มีวุฒิต่างครุ หรือมีวุฒิต่างครุในระดับต้น ได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมเพื่อเตรียมสอบเลื่อนวิทยฐานะ การอบรมแบ่งเป็น ๖ ประเภท คือ จัดการอบรมวิชาชุดประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา หมวด ก. ข.^{๓๕} และ วิชาชุดครุมัธยม^{๓๕} ที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา

นอกจากนั้นได้จัดทำคำบรรยายวิชาชุดครุร่วมกับครูสภาออกกระจายเสียงและก่อนการสอบไล่วิชาชุดใดก็ได้จัดให้มีรายการแนะนำวิธีการเตรียมตัวเข้าสอบของผู้เข้าสอบไล่ทางวิทยุศึกษาอีกด้วย

การสอบไล่วิชาชุด - จัดให้ครูประจำการมีโอกาสสอบไล่วิชาชุดครุเพื่อให้ผู้ที่ไม่ได้วุฒิต่างครุได้วุฒิต่างครุ และผู้ที่มีวุฒิต่างครุในระดับต้น ได้วุฒิต่างครุสูงขึ้น ในปัจจุบันแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ

จัดการสอบไล่วิชาชุดครุ ป. กศ. หมวด ก. ข. เปิดสถานสอบไล่ทั่วราชอาณาจักร ๒ วิชา คือ วิชาครุ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ผู้สอบใดครบสาขาวิชาตามเกณฑ์ที่กำหนด จะได้รับพิจารณาเลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรพิเศษวิชาการศึกษา (พ. กศ.)^{๓๖}

^{๓๕} วิชาชุดครุ ป. กศ. หมวด ก. ข. ที่จัดให้มีการอบรมมี ๖ วิชา คือ วิชาครุ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา

^{๓๕} วิชาชุดครุมัธยม ที่จัดให้มีการอบรม มี ๖ วิชา คือ วิชาครุ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา

^{๓๖} [กรมการฝึกหัดครู กองส่งเสริมวิทยฐานะ] ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการสอบวิชาชุดครุ พ.ศ. ๒๕๐๐ (พิมพ์ครั้งที่สาม)

จัดการสอบไล่วิชาชุดกฎ ป. กศ. หมวด ก. เปิดสนามสอบไล่ทุก
จังหวัด วิชาที่สอบมี ๑๒ วิชา คือ ศิลปศึกษา กนตรีศึกษา นาฏศิลป์ ทัศนศึกษา
ธุรกิจ เกษตรกรรม การช่างอุตสาหกรรม คณิตศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์
อนุภาษาศาสตร์ พลศึกษา และสุขศึกษา ผู้สอบได้ครบสาขาวิชาตามเกณฑ์ที่กำหนด
จะได้รับประกาศนียบัตรพิเศษวิชาการศึกษา (พ. กศ.)

จัดการสอบไล่วิชาชุดกรมมัธยม สนามสอบไล่ทุกจังหวัดที่วราชอาณาจักร
เช่นกัน เปิดสอบทั้งสิ้น ๖ วิชา คือ วิชาครู ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์
วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ผู้สอบได้ครบสาขาวิชาตามเกณฑ์ที่กำหนด จะ
ได้รับพิจารณาเลื่อนเป็นครูประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม (พ. ม.)

การอบรมและสอบไล่ - เพื่อเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือให้ผู้ที่ได้รับ
การอบรมแล้วได้มีโอกาสสอบเลื่อนวิทยฐานะภายหลังการอบรม แยกได้เป็น
๒ ระดับ คือ

ชั้นอนุปริญญา และปริญญา วิทยาลัยวิชาการศึกษาทั้ง ๓ หน่วย จัดสอน
นักศึกษาบุคคลภายนอกในเวลาเย็น เป็นการเปิดโอกาสได้ครูที่ทำการสอนใน
จังหวัดพระนคร และจังหวัดใกล้เคียงมาศึกษาต่อได้

ชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา และประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม
โดยครูสภาได้จัดให้มีการอบรมเพื่อการศึกษาระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน (อ. ก. ร.)
และจัดให้มีการวัดผลภายหลังการอบรม ผู้สอบได้ครบสาขาวิชาตามเกณฑ์ที่
กำหนดไว้จะได้รับพิจารณาเป็นครูประกาศนียบัตรพิเศษวิชาการศึกษา (พ. กศ.)
และเป็นครูประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม (พ. ม.)

ครูอาจารย์และข้าราชการได้มีโอกาสศึกษาต่อ - กระทรวงศึกษาธิการ
ได้สนับสนุนครูอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถได้มีโอกาสไปศึกษาต่อทั้งภายใน
ประเทศและต่างประเทศ

การศึกษาต่อภายในประเทศ แยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ
ประเภท ก. กระทรวงศึกษาธิการคัดเลือกส่งเข้าศึกษาต่อตามจำนวน
ที่กำหนด เข้าศึกษาต่อได้โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ ครู

อาจารย์และข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการ เข้าศึกษาต่อประเภทนี้ ๑๑๖ คน^{๓๗}
ประเภท ข. ผู้สมัครต้องไปสอบคัดเลือก ณ สถานที่ศึกษาที่จะศึกษาต่อ
ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงจะได้รับคัดเลือกส่งเข้าศึกษาต่อตามเวลาที่กำหนด ใน
ปีการศึกษา ๒๕๐๖ ผู้ได้มีโอกาสเข้าศึกษาต่อตามประเภท ข. นี้ มีจำนวน
๒๐๕ คน^{๓๘}

การศึกษาคือ และงาน ๓. ต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการได้จัด
และส่งเสริมให้ครูอาจารย์และข้าราชการในสังกัดกรมการฝึกหัดครูมีโอกาสไปดู
งานการปฏิบัติงานและศึกษาต่อ ๓. ต่างประเทศ ทั้งโดยทุนของรัฐบาล โดยทุน
ขององค์การและรัฐบาลต่างประเทศ และโดยทุนส่วนตัว ในปีหนึ่ง ๆ มีจำนวน
ไม่น้อย จากรายงานการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา ๒๕๐๖
ซึ่งนับว่าเป็นหลักฐานอ้างอิงฉบับล่าสุด กล่าวว่า ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการ
ไปต่างประเทศในปีการศึกษา ๒๕๐๖ มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๓ คน^{๓๙}

ผลของงานที่ปฏิบัติไปแล้ว การยกระดับวิทยฐานะของครูประจำการ
ด้วยวิธีการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการช่วยลดปริมาณครูที่ไม่มีวุฒิตั้ง และช่วย
ส่งเสริมให้ครูที่มีวุฒิตั้งอยู่แล้วได้มีวุฒิตั้งสูงขึ้น คงจะเห็นได้จากตารางสถิติ
เปรียบเทียบปริมาณครูที่ไม่มีวุฒิตั้งข้างทายนี

^{๓๗} กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๐๖
หน้า ๒๔๗

^{๓๘} ↑
เรื่องเดียวกัน

^{๓๙} ↑
เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๔๕

ตาราง ๓ สถิติปริมาณครูที่ไม่มีวุฒิต่างครู

ปีการศึกษา	จำนวนครูทั้งสิ้น	จำนวนครูที่ไม่มีวุฒิต่างครู	กตก เป็นร้อยละ
๒๔๙๐	๗๑,๘๒๐	๕๘,๒๕๕	๘๐ เกือบ ๕๐
๒๕๐๑	๑๒๑,๑๗๖	๖๕,๗๘๑	๕๔ เกือบ ๕๑
๒๕๐๕	๑๔๓,๘๖๗	๕๕,๑๘๐	๓๘ เกือบ ๕๓
๒๕๐๖	๑๕๐,๑๑๕	๑๙,๖๕๓	๑๓ เกือบ ๕๕

จากตารางสถิติข้างต้นจะเห็นว่าปริมาณครูสูงขึ้นทุกกระยะ แต่ปริมาณ

^{๕๐}โครงการพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ การสร้างผู้นำ
ของอนุชนเพื่อกำจัดอำนาจและความมั่นคงของชาติ โดย มุญรัตน์ อัครถาวร
(พระนคร ๒๕๐๔) หน้า ๓๓

^{๕๑}เรื่องเดียวกัน

^{๕๒}กรมวิชาการ สถิติการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๐๔ (พระนคร ๒๕๐๖)
หน้า ๑๒

^{๕๓}กรมการฝึกหัดครู เรื่องสำรวจทั่วไปและปัญหาการศึกษา โดย
มุญรัตน์ อัครถาวร (พระนคร ๒๕๐๔) หน้า ๑๔

^{๕๔}กรมวิชาการ สถิติการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๐๖ (พระนคร ๒๕๐๗)

^{๕๕}เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๓

ครูที่ไม่รู้ดีมีจำนวนร้อยละเล็กน้อยเพียง ๑๓ เท่านั้น ถึงกระนั้นผลก็ยังไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาล และยังคงดำเนินการก้าวนำส่งเสริมการยกระดับวิทยฐานะของครูประจำการต่อไปอีก

ขอบเขตของสถานศึกษาฝึกหัดครูที่จะทำการสำรวจวิจัย

ขอบเขตของคำว่า "ระดับฝึกหัดครู" แยกไว้ดังนี้ คือ

ก. สถานฝึกหัดครู เวนะในระดั้วทยาลัยวิชาการศึกษา วิทยาลัยครู และโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูทั่วประเทศ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร

วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน

วิทยาลัยวิชาการศึกษานางแสน

วิทยาลัยครูจันทระเกษม

วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

วิทยาลัยครูสวนสุนันทา

วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ

วิทยาลัยครูยะลา

วิทยาลัยครูสงขลา

วิทยาลัยครูเทพสตรี

วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม

วิทยาลัยครูเชียงใหม่

วิทยาลัยครูอุตรธานี

วิทยาลัยครูอุบลราชธานี

วิทยาลัยครูมหาสารคาม

วิทยาลัยครูนครราชสีมา

โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร

โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์

โรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี

โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม

โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูวังซดา

โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช

วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง

โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรี

โรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนฝึกหัดครูนครสวรรค์

โรงเรียนฝึกหัดครูอุตรดิตถ์

โรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร

โรงเรียนฝึกหัดครูระยอง

ข. วิชาชุดครู ใ้แก่

- วิชาชุดครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พ. กศ.)

ชุดบรรณาธิการศาสตร์

- การอบรมและฝึกฝนภาคฤดูร้อน (อ. ศ. ร.) ชุด

บรรณาธิการศาสตร์

ผลที่คาดว่าจะจากการสำรวจวิจัย

การสำรวจครั้งนี้คาดว่าจะได้ทราบผลเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ คือ

- ความเป็นมาของการสอนวิชาบรรณาธิการศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู
ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง
วิทยาลัยวิชาการศึกษา และประกาศนียบัตรพิเศษวิชาการศึกษา

- เวลาเริ่มทำการเปิดสอนวิชาบรรณาธิการศาสตร์ของแต่ละสถาน
ศึกษาฝึกหัดครู

- สาเหตุที่สถานศึกษาฝึกหัดครูในระดับเดียวกันเปิดสอนได้ไม่พร้อมกัน

- ปัญหาต่าง ๆ ของการเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร ในเรื่องหลักสูตรมากเกินไปไม่อาจสอนให้ละเอียดได้เท่าที่ควร การเน้นความสำคัญของหลักสูตรบางตอนไม่สอดคล้องกับความจำเป็นที่จะนำไปปฏิบัติ ปัญหาเกี่ยวกับชั่วโมงเรียนของนักเรียนไม่เพียงพอ วิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาที่ต้องอาศัยทักษะ แต่เวลาการฝึกงานของนักเรียนน้อยทำให้ผลที่ได้รับน้อยกว่าที่ควร

- ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนจากผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนวิชานี้มาแล้ว

- ความสนใจและทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิชานี้
- ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาไปแล้ว เช่น นำไปจัดห้องสมุด

โรงเรียนที่ทำการสอนอยู่

- ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอน
- แนวทางในการขยายวิชาบรรณารักษศาสตร์ต่อไปในอนาคต

ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะได้อีกจากการสำรวจวิจัยครั้งนี้ ซึ่งล้วนแต่เป็นเครื่องส่งเสริมให้มีการปรับปรุงแก้ไข หรือขยายการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

วิธีที่ใช้ในการสำรวจวิจัย

วิธีที่ใช้ในการสำรวจมีดังต่อไปนี้ คือ

๑. สอบข้อเท็จจริงจากสถานฝึกหัดครูทั่วประเทศ ตั้งแต่เริ่มมีการจัดสอนหรือจัดให้มีวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูนั้น ๆ ด้วยการทำแบบสอบถาม

๒. สอบถามและติดตามรายละเอียดจากกองส่งเสริมวิทยฐานะ กรมการฝึกหัดครู จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จากหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู และจากคณาจารย์ เกี่ยวกับการจัดให้มีการสอนวิชาชุด

บรรณารักษศาสตร์ และเกี่ยวกับการอบรมและศึกษาภาคฤดูร้อนของบรรณารักษศาสตร์ (อ.ศ.ร.)

๓. สอบถามและรวบรวมข้อเท็จจริงจากเอกสารต่าง ๆ และหลักฐาน การสัมมนาครูอาจารย์บรรณารักษะในกรมการฝึกหัดครูทั่วประเทศ ซึ่งหน่วย ศึกษาพิเศษ กรมการฝึกหัดครูจัดขึ้นเมื่อ ๒๖ เม.ย. - ๗ พ.ค. ๐๘ กับหนังสือ เกี่ยวกับหลักสูตรของหน่วยศึกษาพิเศษ เพื่อได้หลักฐานเกี่ยวกับหลักสูตรวิชา บรรณารักษะของสถานฝึกหัดครู และหลักสูตรวิชาชุดครูบรรณารักษศาสตร์

๔. ติดต่อกับหน่วยศึกษาพิเศษ กรมการฝึกหัดครู และคณะกรรมการ องค์การเกี่ยวกับรายละเอียดของโครงการที่เกี่ยวกับการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์

๕. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ วารสาร และจดหมายติดต่อกับต่างประเทศ เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของต่างประเทศเกี่ยวกับหลักสูตรการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสถานฝึกหัดครู

วิธีทำการสำรวจวิจัย

รวบรวมข้อมูลและสถิติที่ได้จากวิธีต่าง ๆ ที่ใช้ในการสำรวจ แล้วเขียน จากผลการค้นคว้าและรวบรวมตามลำดับบทดังต่อไปนี้

- บทที่ ๑ ความสำคัญของห้องสมุด และความจำเป็นที่ต้องมีการสอนวิชา บรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู
- บทที่ ๒ ความเป็นมาของวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู
- บทที่ ๓ หลักสูตรการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูใน ต่างประเทศ
- บทที่ ๔ หลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครูในประเทศไทย
- บทที่ ๕ วิเคราะห์แบบสอบถาม
- บทที่ ๖ โครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู
- บทที่ ๗ บทสรุปและข้อเสนอแนะ